EUROPEESCHE KOLONISATIE IN DE TROPEN.

Het voornemen was op dat, reeds meermalen, in „de Economist“ van October 1890, October en December 1891, het laatst in „de Economist“ van Januari en Februari 1893, blz. 78 en 186, door ons besproken vraagstuk terug te komen, wanneer het rapport zou zijn verschenen der in 1892 in Suriname opgetreden Commissie. Men herinnert zich dat die commissie is benoemd naar aanleiding van de verschijning eener over dat onderwerp handelende brochure van den heer H. PYTTERSEN Tz., lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en dat aan haar werd opgedragen over de mogelijkheid van de verwezenlijking van diens denkbeelden een oordeel uit te spreken en te adviseeren of kolonisatie van Europeesche, speciaal van Nederlandsche landbouwers naar Suriname gewenscht is en zou behooren te worden gesteund. De omstandigheid echter dat dit commissoriaal rapport zoo verbazend lang op zich laat wachten, die dat in het verloop van drietal jaren weder menig stuk over die kolonisatie, speciaal ook in Oost-Indië, het licht zag, vooral die dat de ijverige heer PYTTERSEN eene nieuwe brochure over het onderwerp in het licht zond, noopt ons reeds thans op het onderwerp terug te komen.

Het eerst bespreken wij de eerst onlangs verschenen brochure van den heer PYTTERSEN: Europeesche Kolonisatie in Suriname. Een geschiedkundige schets. ('s Gravenhage, 1896). Daarin wordt eerst, na een korte „Inleiding“ en na het bespreken van eenige kolonisatieplannen, de, uit de beste bronnen geputte geschiedenis gegeven der proeven met Paltzers, Zwitsers en Duitschers. Vervolgens wordt de treurige geschiedenis der kolonisatie met Hollandsche boeren aan de Saramacca uitvoerig medegedeeld en geschetst, p. 126, hoe

betrekkelijk gunstig de toestand is der weinige overblijvenden van die kolonisatie-proeve, die zich nabij Paramaribo vestigden. Met een „slotwoord” wordt besloten.

Na, kortheidhalve, op die zeer lezenswaardige en vele nuttige wenken bevattende „Geschiedkundige Schets” enkel de aandacht te hebben gevestigd, wenschen wij slechts eenige oogenblikken bij dat slotwoord en de daaraan onmiddellijk voorafgaande bladzijden stil te staan.

Vooraf zij echter nog gezegd dat de heer Pyttersen onzes inziens aanspraken heeft verworven op den dank van allen, die zich voor de kolonisatie van Suriname interesseeren, door in een kort bestek een overzicht te geven van al het met de vroegere proeven voorgevallene; een overzicht dat hem kennelijk heel wat studie en napluizen in niet voor iedereen gemakkelijk toegankelijke stukken, moet hebben gekost. De les uit die vroegere proeven, met uitzondering wellicht van die van Kappler, zie blz. 43, te putten is dan ook deze, dat men nu weet hoe niet gehandeld moet worden. Terecht zegt dan ook de schrijver op blz. 79, sprekende over de kolonisatie aan de Saramacca, dat de groote fout dier onderneming was „het ontbreken van een vast, wel overdacht plan, welks gevolgen waren nagegaan en waarvan de middelen waren berekend.”

Op blz. 137, ten slotte der § aan de „Hollandsche boeren nabij Paramaribo” gewijd, wordt de vraag gedaan: „Aan welke eischen behoort eene landbouw-kolonisatie te voldoen, zal men haar als geslaagd mogen beschouwen?” Daarbij dient 1° „boven allen twijfel verheven, dat de landbouwers geregeld en voortdurend veldarbeid kunnen verrichten, zonder nadeel voor hunne gezondheid;” 2° dienen „zij dien arbeid in zulk eene mate te kunnen verrichten, dat zij daarin voor zich en hun huisgezin een behoorlijk en duurzaam bestaan kunnen vinden;” 3° „dient bewezen, dat de kolonisatie zich door voortteling en vermenigvuldiging kan staande houden en uitbreiden.” In hetgeen hij omtrent de bij Paramaribo gevestigde Hollandsche boeren kon mededeelen, meent de heer Pyttersen dat het bewijs geleverd is dat die kolonisatie-proeve aan de gestelde eischen voldoet. De kolonisten verrichten voortdurend veldarbeid, genieten eene goede gezondheid, hebben gedurende de veertig jaren hunner tegenwoordige vestiging een „behoorlijk bestaan” verworven,

terwijl het zielental in dien tijd van 73 is aangegroeid tot ruim 200.

Hij meent dan ook dat niet ontkend kan worden dat die kolonisatie-proeve is gelukt.

Zal, zoo vraagt hij dan, p. 139, „de kolonisatie ook in de toekomst kunnen slagen?“ Hij twijfelt er niet aan, wijst er op dat de zoogenaamde kleine landbouw nog voor groote uitbreiding vatbaar is; dat sommige stapelproducten door de boeren met voordeel kunnen worden geteeld; dat, wordt uitvoering gegeven (en men weet dat, sedert de heer P. schreef, de wetgever daartoe machtiging verleende, zie Wet van 20 Maart jl., Stbl. n° 46) aan de door den Ingenieur Havelaar ontworpen werken, uitgestrekte terreinen in den omtrek van Paramaribo geschikt zullen worden gemaakt voor cultuur en voor vestiging van meerdere Hollandsche kolonisten.

In het „Slotwoord“ wordt gezegd dat uit de geschiedenis der verschillende proefnemingen tot kolonisatie blijkt, „dat zij alle mislukten door omstandigheden onafhankelijk van klimatologische invloeden en van de geschiktheid der kolonisten voor het verrichten van veldarbeid.“ Alle van regeeringswege ondernomen proeven mislukten, terwijl „de individueele pogingen in meerdere of mindere mate met voldoende uitslag werden bekroond“. Dit wijst er op, meent de schrijver, p. 142, dat de fout lag in het stelsel, waardoor de kolonist afhankelijk werd gemaakt van de inzichten, den wil van anderen, dat hem zijne individueele zelfstandigheid deed verliezen, eigen veerkracht uitdoofde.“

Daarom zegt hij dan ook, p. 143, en die woorden nemen wij met instemming over: „Tot de talrijke lessen uit de geschiedenis der kolonisatie-proeve van 1845 te trekken, behoort, naar het mij voorkomt, dan ook deze: dat de kolonisatie niet moet zijn eene Gouvernementeel, op de Staatskas steunende, van boven af geleide onderneming, maar eene zelfstandige daad, waarvan men de gevolgen vooraf heeft berekend, die komen op eigen hoofd, wanneer de middelen tot den goeden uitslag benodigd, blijken te ontbreken.“

Wil men, zoo zegt hij verder, „de kolonie geven wat zij naast andere en meerdere niet-Europeesche arbeidskrachten behoeft: eene krachtige, energieke bevolking van landbouwers en boeren, dan zal men moeten trachten deze te verkrijgen

„door bevordering der individueele kolonisatie; op welke wijze deze zou kunnen bevorderd worden en moeten zijn ingericht, zal eerst met vrucht overwogen kunnen worden, wanneer de inhoud van het Verslag der Commissie van 1892 bekend zal zijn.”

Men leze verder de warme woorden waarmede de heer Pyttersen zijn zoo wel geschreven pleidooi besluit.

Meenden wij, in 1893 ons heel wat aanmerkingen tegen het betoog van den heer Pyttersen te mogen veroorloven, het verheugt ons thans schier geheel met hem te kunnen medegaan. Uit zijne brochure van 1892: „Door een rooden draad verbonden. Armverzorging. Emigratie. Suriname”, mocht men opmaken dat hij van emigratie op groote schaal van Nederl. landbouwers naar Suriname veel heil verwachtte tot verbetering van de treurige toestanden in sommige deelen van ons land. Hij schreef toch, p. 20 (zie ook „Economist” 1893, p. 81) dat onder de middelen, die tot verbetering der in sommige deelen van ons land, inzonderheid in Friesland, bestaande treurige toestanden zouden kunnen leiden, „ook eene van staatswege oordeelkundig geleide emigratie der, bij de bestaande verhoudingen overtollig gebleken arbeidskrachten, ernstige overweging verdient. „Dus, van staatswege geleide emigratie op groote schaal (want anders zou zij voor de overblijvenden niets beteekenen) van overtollige arbeidskrachten (dus van meestal geheel onbemiddelden). Nu is van veel daarvan geen sprake meer. Nu wordt enkel voorgestaan de „bevordering van individueele kolonisatie,” teneinde aan Suriname te bezorgen „eene krachtige, energieke bevolking van landbouwers en boeren.”

Dat eene dergelijke bevolking voor Suriname van groot nut zou kunnen zijn, gelooven wij met den heer Pyttersen. Hetgeen hij ons omtrent den gezondheidstoestand en de betrekkelijke welvaart der sedert 40 jaren bij Paramaribo levende en arbeidende boeren mededeelt, bewijst zeker, op ongetwijfeld voor velen verrassende wijze, dat Europeanen in de tropen op den duur het landbouwbedrijf kunnen uitoefenen. Wij achten het dan ook gerechtvaardigd dat de Regeering, ook zonder het rapport der Commissie van 1892 af te wachten, blijkens de wet van 20 Maart jl. het noodige doet om uitbreiding dier boerenvestiging nabij Paramaribo mogelijk te maken.

Men weet toch dat bij die wet goedgekeurd werd dat Suriname, onder garantie van Nederland wat afflossing en rentebetaling betreft, eene 3 pCt. leening zou mogen sluiten van f 3,000,000, hestemd voor den aanleg van productieve werken, o. a. voor het brengen van eene uitgestrektheid van 2500, of zelfs 5300 volgens anderen, hectaren in de nabijheid van Paramaribo in een toestand dat boerengezinnen zich daarop zouden kunnen vestigen. Men weet ook dat, blijkens de op 21 Februari in de Tweede Kamer gevoerde discussie, de Minister van Koloniën zich gunstig uitliet over het jongste betoog van den heer Pyttersen en met hem het welslagen eener Europeesche kolonisatie in Suriname niet onmogelijk achtte.

Wij willen er het beste van hopen. Wij hopen zeer, en in het belang van Suriname en in dat der Nederlandsche landbouwers die zich daar verder zullen vestigen, dat weldra moge blijken dat de Minister van Koloniën, die (hij drukte zich terecht voorzichtiglijk uit) het welslagen eener Europeesche kolonisatie niet onmogelijk achtte, en de heer Pyttersen, die daaraan niet twijfelt, het bij het rechte eind hadden, en dat de heer Guyot, de eenige die het wetsontwerp in eene doorwrochte rede bestreed, ten onrechte eene kolonisatie van Europeanen op eenigszins groote schaal eene hersenschim noemde.

Toch hebben wij nog wel eenige dubia. Gelijk boven gezegd, is een onzer hoofdbezwaren vervallen nu duidelijk blijkt dat de heer Pyttersen wil eene „individueele“, geene „gouvernementeele kolonisatie.“ Maar met „Het Vaderland“ van 22 Februari zouden we wel willen vragen: hoe denkt men in de kolonie en in onze voor emigratie geschikte kringen over zulke kolonisatie? wat zal het eindeloos uitblijvend rapport der Surinaamsche commissie daarover zeggen? is de Minister van plan emigratie van Nederlandsche landbouwers naar de nu in goeden bebouwbaren toestand te brengen gronden te bevorderen, en, zoo ja, door welke middelen? Bovenal zouden wij willen vragen: is van den gezondheidstoestand en van den economischen toestand der bij Paramaribo gevestigde boeren genoeg bekend om het te rechtvaardigen dat men den Nederlandschen, naar verbetering van positie verlangenden landbouwer gerust zou mogen aanraden: gaat naar Suriname?

Toegegeven dat uit hetgeen de heer Pyttersen kon mededeelen

omtrent de nabij Paramaribo gevestigde boeren genoegzaam blijkt dat enkele, in gunstige omstandigheden verkeerende Nederlandsche landbouwers in Suriname een voldoende bestaau kunnen vinden, blijven wij toch van meening dat hij zich illusiën schept, wanneer hij in zijn warm slotwoord, p. 146, spreekt van de „duizende sterke, krachtige mannen en vrouwen, die, ofschoon willende en kunnende arbeiden, in Nederland dikwerf te vergeefs uitzien naar loonenden arbeid” en die in Suriname eene betere toekomst zouden kunnen vinden. Wij verwachten dat de Nederlandsche boerenbevolking in Suriname altijd slechts eene geringe zal blijven en dat die boeren eerlang het voorbeeld zullen volgen hunner flinke broeders in Zuid-Afrika, die niet zelve hun land bebouwen maar dit onder hun leiding door anderen laten doen. Gaarne wordt toegegeven dat ook in dat geval eene, zij het dan kleine maar krachtige boerenbevolking eene weldaad voor Suriname zou kunnen zijn, de rijke hulpbronnen van dat schoone land tot meer ontwikkeling zou kunnen helpen brengen, er toe zou kunnen medewerken dat Suriname op den duur eene Nederlandsche kolonie bleef. Maar voor Suriname's stapelproducten verwachten wij van die boerenbevolking weinig en in dezer belang blijven wij eene krachtige bevordering der emigratie van Javanen van het hoogste gewicht achten.

Reeds werd gezegd dat de heer Pyttersen thans slechts wenscht: „bevordering van individueele kolonisatie”, geene kolonisatie van gouvèrnementswege of uitgaande van eene maatschappij, die de geheele leiding der zaak in handen zou houden; maar hoe die „individueele kolonisatie” zou kunnen worden bevorderd, hoe zij zou zijn ingericht, daarover wenscht hij, p. 145, de voorstellen af te wachten der in 1892 benoemde Commissie. Goed. Maar van de op die voorstellen te nemen beslissing zal zeer veel afhangen. Leiding zal niet mogen ontbreken. Vooral zij die zonder eenig kapitaal in Suriname zullen aankomen, en dit zal wel de groote meerderheid zijn, moeten weten, ten einde zij niet aan gebrek blootgesteld zijn, waar zij terstond werk zouden kunnen vinden en hoe zij het spoedigst hun eigen zaken zouden kunnen doen en eigenaars zouden kunnen worden. Hopelijk dat de Surinaamsche commissie spoedig omtrent een en ander doelmatige en practisch

uitvoerbare voorstellen zal doen en dat omtrent de zaak spoedig eene eindbeslissing zal kunnen worden genomen, en dat deze zal strekken tot heil van Suriname en tot heil van Nederland.

Al zijne onze verwachtingen omtrent eene Europeesche kolonisatie in Suriname op verre na niet zoo hoog gespannen als die van den heer Pyttersen, de mogelijkheid van slagen achten wij, na de opgedane ondervinding met de bij Paramaribo gevestigde boeren, niet uitgesloten. Dat tot bevordering van het nemen eener proef op grootere schaal door het in orde maken van daarvoor geschikte gronden gelden uit de schatkist beschikbaar worden gesteld, komt ons dan ook gerechtvaardigd voor, omdat, gelukt de zaak, daarvan voor moederland en kolonie veel heil te wachten is.

Wenden wij ons nu tot Oost-Indië, omdat in de laatste paar jaren, sedert wij het onderwerp in „de Economist” bespraken, weder meerdere stukken over Europeesche kolonisatie in „onze Oost” en in de tropenlanden in 't algemeen het licht zagen. ¹⁾

Professor Dr. B. Stokvis van Amsterdam, zeker een der meest bekwame, meest volhardende strijders over dit onderwerp, bleef, niettegenstaande de van vele zijden ondervonden tegenspraak, in zijne bekende, op onderscheidene congressen en andere bijeenkomsten gehouden voordrachten, pleiten vóór Europeesche kolonisatie in de tropen.

Dit blijkt o. a. uit het „Compte-rendu de la session de l'Institut Colonial International, tenue à La Haye 9—12 Sept. 1895” (Paris 1895). Op dat congres was sprake van „La colonisation et l'hygiène.” Blijkens het „Compte-rendu” werden daarover mededeelingen gedaan door de heeren Stokvis en Dryepondt, welke tot eene korte discussie aanleiding gaven. Prof. Stokvis, z. p. 47, betoogde o. a. deze stelling: „L'établissement et la prospérité de colonies européennes, aussi bien

¹⁾ Van eene kolonisatie der Bovenlanden van Sumatra, waarvan in „de Economist” van October 1890 en '91, ook van Januari 1893, p. 85, sprake was, werd sedert niets meer vernomen. Slechts eene aanbeveling daarvan door den heer van Bennekom in „de Ind. Tolk” van 14 Febr. 1893, p. 177, kwam ons onder de oogden.

de colonies d'exploitation que de colonies agricoles, tant dans les contrées tropicales basses, que dans les contrées tropicales hautes, sont parfaitement possibles." Echter (en hierop wordt de aandacht gevestigd van hen die eene europeesche kolonisatie in 't groot in Suriname of andere tropische landen voorstaan) luidt, z. p. 73, de derde zijner conclusiën: "La colonisation sur une grande échelle, la colonisation des masses, doit être rejetée."

Uitvoeriger had hij zijn meening uiteengezet in een drietal te Amsterdam gehouden voordrachten, opgenomen in zijne brochure: "De invloed der tropische gewesten op den mensch, in verband met kolonisatie en gezondheid" (Haarlem, Bohn 1894. f 1.10). Daarbij was sprake: 1°. van den invloed van het gewest op den mensch; 2°. de kolonisatie van de Europeanen in de tropen; 3°. de zorg voor de gezondheid in de tropische gewesten ¹⁾).

Zijne brochure werd bestreden door den heer Kielstra in het "Handelsblad", door den heer R. A. van Sandick in de "Vragen des Tijds", door Dr. C. L. van der Burg in "de Indische Mercur", door Dr. Swarth Abrahams in "de Tijdspiegel", door den heer Niermeijer in "de Ind. Gids."

De heer Kielstra betoogde dat zijne statistieken en dus ook zijne daarop gebaseerde conclusiën onbetrouwbaar waren ²⁾. Uitvoeriger werd ongeveer hetzelfde betoogd door den heer van Sandick ³⁾. De heeren van der Burg ⁴⁾ en Swarth Abrahams ⁵⁾ bestreden hem meer op hygiënische gronden.

Naar zijne goede gewoonte, resumeerde "de Ind. Gids" trouw al die stukken en gaf in zijn September-nummer, p. 1028 e. v. Niermeijer's uitvoerige bestrijding van Prov. Stokvis' betoog,

¹⁾ Hij had zijne meening ook uiteengezet in eene in 1892 in de Haagsche Maatschappij Diligentia gehouden voordracht: «De invloed der tropische warmte op den mensch, in verband met de kolonisatie.» (Zie Haaxman's beschrijving der Natuurkundige voordrachten in die Maatschappij, 20^e serie, 1891—92, p. 63—70. 's Grav., v. Stockum, 1892.)

²⁾ Ind. Gids van Aug. 1894 p. 1189.

³⁾ Ibid., Juli, p. 1089.

⁴⁾ Ibid., Sept., p. 1371. Z. o. p. 1348.

⁵⁾ Ibid. p. 1363.

eindigende met deze woorden, p. 1348: „dat men met andere bewijzen zou moeten komen, als men de mogelijkheid van Europeesche kolonisatie in de tropen bewijzen wil.”

In meerdere of mindere mate vond Prof. Stokvis echter medestanders in de heeren S. Kalff, Reinier D. Verbeek, F. W. van Eeden, G. M. W. Jellinghaus, J. L. van Gennep, Dr. W. van Lingen.

In zijn „Hollandsche Boeren op Java. Bijdrage tot het kolonisatie-vraagstuk” pleit de heer Kalff (oud-hoofdredacteur van het „Soerabaaiasch Handelsblad”) warm uit een agrarisch-economisch oogpunt vóór eene kolonisatie op Java met Hollandsche boeren en beveelt daarvoor inzonderheid de Oro-Oro-vlakte in het Kawi-gebergte, res. Pasoeroewan, aan. In de „Ind. Gids” van Juli 1894, p. 1093, wordt zijne brochure en Prof. Stokvis’ studie uitvoerig besproken door den heer F. S. A. de Clercq, die, hoewel zelf voorstander van kolonisatie, nog al aanmerkingen heeft. De heer Verbeek ging in zijne brochure „Kolonisatie in de Tropen” (Haarlem 1894) nog verder dan Prof. Stokvis. Deze (niet zeer consequent volgens sommigen) had kolonisatie met Nederlandsche handwerkslieden en landbouwers ontraden. Verbeek daarentegen meent, p. 27, „dat eene landbouwkolonisatie door middel van Europeanen in Indië, mits behoorlijk voorbereid en met de noodige voorzorgsmaatregelen beproefd, met veel kans van slagen mag worden ondernomen” ¹⁾. Dat de ijverige Secretaris onzer Maatschappij van Nijverheid Van Eeden een warm voorstander is der kolonisatie bleek opnieuw uit zijne wel wat overdreven woorden op p. 9 van het „Bulletin van het koloniaal Museum te Haarlem” van Maart 1895. In zijn goed Academisch proefschrift: „De Staat tegenover de landverhuizing” (’s-Gravenhage 1894) waarover zie de „Ind. Gids” van September, p. 1372, betoont de heer Jellinghaus zich een voorstander der kolonisatie, dringt althans aan dat de zaak grondig worde onderzocht.

Voorstanders van kolonisatie, ofschoon voorstanders van verschillende richting, zijn ook de heeren VAN LINGEN, blijkens

¹⁾ Zie er over „Ind. Gids” Sept. ’94, p. 1371. Op onderscheidene der hierboven vermelde stukken wordt hieronder teruggekomen bij het bespreken van het weeklad „Soerja Soemirat.”

zijne artikelen over het onderwerp in het weekblad «Soerja Soemirat», en J. L. VAN GENNEP, blijkens zijne brochure: «De hoogvlakte van het Jang-gebergte op Java, de meest geschikte plaats voor de oprichting van een Sanatorium, een «Krankzinnigen gesticht en een Europeesche Landbouwkolonie. Met eene schetskaart.» (Semarang en Amsterdam. 1895).

Bij hunne geschriften wenschen wij iets langer stil te staan.

Wat de heer VAN GENNEP in zijne brochure over Sanatorium en Krankzinnigen-gesticht schreef, moeten wij thans laten rusten, er slechts aan herinnerende dat hij het denkbeeld om op die hoogvlakte een Sanatorium op te richten nader toelichtte in de op 13 Februari jl. te Amsterdam gehouden vergadering van de Nederlandsche afdeeling der Indische Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, tevens aangevende hoe die vlakte zijns inziens door den aanleg van een electrischen spoorweg toegankelijk zou kunnen worden gemaakt. Hier zij aan die brochure voornamelijk slechts herinnerd om hetgeen daarin voorkomt over het sichten op die hoogvlakte eener Europeesche Landbouwkolonie.

Die hoogvlakte, gelegen op de grens der residentien Probolinggo en Besoeki, in Oost-Java, op 7000 vt. hoogte, beslaat eene oppervlakte van ruim 5000 bouws of 3550 hectaren.

Na het terrein, dat hij herhaalde malen bezocht, beschreven en aangeduid te hebben welk gedeelte hem voor het stichten van een Sanatorium het meest geschikt voorkomt, betoogt de heer van Gennep, p. 38, dat het hoogland van den Argopoero zich bij uitstek eigent voor eene landbouwkolonie.

Hij wil geene kolonisatie met Hollandsche boeren en schaart zich aan de zijde der bestrijders van S. Kalf's betoog daarvoor. Maar met het oog op het helaas toenemend pauperisme onder de Europeanen op Java, dat reeds in 1890 leidde tot het stichten der voor gewezen mindere militairen bestemde kolonie te Poespo in de residentie Pasoeroean ¹⁾, wenscht hij eene

¹⁾ Waarover zie, behalve de Koloniale Verslagen en het weekblad «Soerja Soemirat», «de Economist» van October 1890, p. 731, «de Indische Gids» van diezelfde maand, p. 1994, van December 1890, p. 2503, van October 1891, p. 1784, van November 1892, p. 2203, van October 1893, p. 1785, «de Indische Tolk» van 17 October 1893, enz.

kolonie, welke niet zou te kampen hebben met de bezwaren welke aan den bloei van die te Poespo in den weg stonden. De twee groote fouten, die z. i., p. 31, „de kolonie te Poespo aankleven, zijn dat deze te laag en niet ver genoeg van de dessa's verwijderd is.” Beiden worden op het plateau vermeden. Op een hoogte van 7000 vt., waar de temperatuur droog is en overdag gemiddeld niet boven 60° F. stijgt ¹⁾, kunnen Europeanen z. i. „zeer goed handenarbeid op het veld verrichten.” De hoogvlakte is onbewoond en ligt ruim 20 palen (35 K. M.) van de naaste dessa's af. De kolonisten kunnen dus hun werk niet door inlanders doen verrichten en behoeven zich niet voor inlanders te schamen door in hun bijzijn den grond te bewerken.

De bodem is van goede hoedanigheid en geschikt, meent de schrijver, p. 33, voor de teelt van velerlei europeesche gewassen, alsmede voor veefokkerij. Wat daarvan niet voor eigen behoeften benodigd is, zou, meent hij, goeddeels kunnen worden gesleten aan het Sanatorium en het Krankzinnigen-gesticht, dat hij op de hoogvlakte hoopt te zien verrijzen.

Hoofddoel, meent hij, p. 34, behoort te zijn, „het vestigen van eene Europeesche landbouwkolonie op groote schaal.” Daarom moet het geheele hoogland van het Janggebergte voor Europeanen en hunne afstammelingen gereserveerd blijven en wordt wenschelijk geacht de uitvaardiging van een verbod om aan inlanders aldaar grond in cultuur uit te geven.

Tegenover de vele voordeelen, welke die hoogvlakte voor de omschreven doeleinden aanbiedt, staat echter een groot bezwaar. Thans is de hoogvlakte eigenlijk slechts te bereiken langs een van Besoekei, dus uit het Noorden, uitgaanden weg. De heer van Gennep acht het hoogst wenschelijk, p. 39, dat gezocht worde naar het tracé van een weg, welke volgens zijn voordracht van 13 Februari een electrische spoorweg zou kunnen zijn, van Djember, dus van het zuiden uit, omdat het plateau

¹⁾ Onzes inziens is eene hoogte van 7000' wel wat heel hoog en eene gemiddelde temperatuur van 60° F. wel wat heel laag voor eene landbouwkolonie voor in de laagvlakten van het heete Java geacclimatiseerde Europeanen en hunne afstammelingen, waaronder natuurlijk veel «half-casts» zouden zijn. Dat deze bedenking ook door anderen wordt gemaakt, zullen wij straks zien.

daardoor langs den kortsten weg in verbinding zou komen met eene in aanbouw zijnde spoorlijn.

Na in een slotwoord in een viertal punten geresumeerd te hebben, wat hij wenschte te betoogen, zegt de heer van Gennep in een „Naschrift“ dat de door de Indische Regeering met de vereeniging Soerja Soemirat te Semarang gevoerde onderhandeling betreffende het oprichten eener Indo-Europeesche landbouwkolonie eene schrede verder is gekomen doordien het haar vergund is eene geldloterij te houden, welker winst zal worden aangewend „tot het nemen van een proef met de oprichting eener landbouwkolonie, bestemd om kinderen onder toezicht van met zorg te kiezen huisgezinnen voor het landbouwbedrijf op te leiden.“ ¹⁾ „Moge de vereeniging Soerja Soemirat als plaats voor de kolonie de hoogvlakte van het Jang-gebergte bestemmen.“ Met deze woorden besluit de heer van Gennep zijn zeer lezenswaardig geschrift, dat o. a. besproken is in „de Ind. Gids“ van Juni en September 1895, blz. 801 en 1299. Het tweede stuk: „Eischen aan Sanatoria te stellen“ is afkomstig van den heer F. D. van Haeften, Off. van Gez. bij het N.-I. leger, die tegen de gekozen plaats geene bezwaren oppert en eindigt met te zeggen, dat het denkbeeld van den heer van Gennep om inrichtingen als sanatorium, krankzinnigengesticht en Europeesche landbouwkolonie te vereenigen, hem ten zeerste toelacht.

Zien wij nu wat de vereeniging „Soerja Soemirat“ (vertaald: rijzende zon) eigenlijk wil.

Wij leeren dat kennen uit haar te Semarang verschijnend weekblad: „Soerja Soemirat“, weekblad gewijd aan de belangen van maatschappij, huisgezin, onderwijs en opvoeding in Ned.-Indië, redacteur Dr. W. VAN LINGEN, predikant te Semarang, dat met 1 Januari zijn vijfden jaargang inging en ons, sedert wij de eerste nummers in „de Economist“ van Juli 1893, p. 553, bespraken, geregeld uit Indië wordt toegezonden. ²⁾

¹⁾ Zie den tekst van dat gouvernementsbesluit van 26 Februari 1895, nr. 29, in het weekblad „Soerja Soemirat“ van 2 Maart.

²⁾ Tot onze verwondering wordt het gemist op de zoo wel voorziene leestafel van het Indisch Instituut en Indisch Genootschap. Daarom worde er hier op gewezen dat het, behalve op

Ons doel is thans slechts te wijzen op hetgeen het blad in den laatsten tijd over de kolonisatiequaestie in het midden bracht. Even worde er dan ook slechts aan herinnerd dat, blijkens hare statuten, het doel der vereeniging „Soerja Soemirat“ is „het bevorderen der welvaart onder die Europeanen in Ned.-Indië, die moeite hebben een behoorlijk bestaan te vinden“ ¹⁾ en dat zij dat doel tracht te bereiken o. a.: „door aan werkelloozen arbeid te bezorgen“; „door het bevorderen en zoo mogelijk in het leven roepen van die takken van nijverheid en landbouw, die onvermogens een behoorlijk bestaan kunnen verzekeren“; „door het opleiden van kinderen tot ambachten en landbouw.“

Het weekblad leert hoe de Vereeniging, onder de krachtige leiding van haren voorzitter, Dr. W. van Lingen, onvermoeid naar de bereiking van haar doel streeft, welke winkels en scholen door haar werden in het leven geroepen, welke producten door haar worden vervaardigd, welke pogingen worden aangewend om den afzet daarvan te verzekeren enz.

Steeds was ook het streven de hulpbehoevende Europeanen naar het land over te brengen en hun en hunne afstammelingen in den landbouw een onafhankelijk bestaan te doen vinden en hen landelijken eigendom te doen verkrijgen. Onophoudelijk wordt daarop teruggekomen. We zullen een deel der in de laatste paar jaren daarover handelende artikelen vermelden ten-

Indische belangen, ook telkens op Nederlandsche belangen en publicatiën wijst, b. v. die der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, der Maatschappij van Weldadigheid, der Vereeniging voor weezenverpleging in 't huisgezin, van het Ned. Mettray, van den «Bond van Orde door Hervorming», die over de kolonisatieplannen van het Leger des Heils, enz. Dikwerf worden daarbij opmerkingen gemaakt, van welke hier wellicht met voordeel kennis zou kunnen worden genomen.

Het blad is wel aanwezig in de rijke bibliotheek van het Ministerie van Koloniën, beschreven in den daarvan uitgegeven Catalogus en de vervolgen daarop. Strekt die bibliotheek natuurlijk in de eerste plaats voor de behoeften van dat Departement, het is bekend genoeg dat ook bereidwillig, op aanvraag, aan niet-ambtenaren toegang tot de bibliotheek wordt verleend.

¹⁾ Over de oorzaken der sterke toeneming van die soort van Europeanen leze men K.'s artikel in S. S. van 7 Maart jl.

einde te doen zien dat hij die van het vraagstuk der „Europeesche kolonisatie in de Tropen“ eene studie wil maken zeker kan zijn daarover in het weekblad „Soerja Soemirat“ zeer veel bijeen te vinden.

S.S. 7 Juli 1894: Bespreking van S. Kalff's „Indische boeren“ en herinnering van hetgeen hij, redacteur, al herhaaldelijk voorstelde, (waarop thans niet in bijzonderheden wordt getreden omdat hieronder zal blijken welk Dr. van Lingen's plan eigenlijk is.)

21 Juli: Wassmer, die al jarenlang op Ceram veldarbeid verrichtte en er zich wel bij bevond, is het met Prof Stokvis eens dat de Europeaan in de tropen zeer wel landbouw kan drijven.

4 Aug.: „Kolonisatie in Ned.-Indië.“ Overzicht der artikelen der heeren Kielstra en van Sandick in „Handelsblad“ en „Vragen des Tijds“ naar aanleiding van Prof. Stokvis' betoog.

25 Aug. „Uit Poespo“. Gunstig getuigenis van een kolonist, doch met gewichtige restricties. Het naschrift van den redacteur luidt dan ook ongunstig.

1 Sept. „Consitor“ zegt: „Neem bij kolonisatie in N.-I. de koffiecultuur tot basis en al de anderen als hijzaak. Dan is het welslagen gewis.“

Hij herhaalt dit in het nummer van 22 September, bij het bespreken van wat I. H. K. in het Augustusnummer van het Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw over Kalff's kolonisatieplannen schreef.

29 Sept. In eenige korte stellingen zet Dr. van Lingen zijne op ervaring gegronde meening nogmaals uiteen: dat zoowel de Europeesche ambachtsman als de landbouwer in Indië zeer goed handenarbeid kan verrichten; men streve naar kleine boerderijen, waar men zijn eigen voedsel teelt, maar ook geld maakt van koffie, cacao, specerijen enz. ¹⁾ Men koloniseere niet met landverhuizers uit Nederland, maar met Europeanen in Indië geboren of er althans reeds ingeburgerd.

In het eerste nummer van den 4^{den} jaargang, 5 Januari 1895, spreekt de redacteur over de door particuliere liefdadigheid op een hoogte van 1500 à 2000' op te richten, door de Regeering te steunen landbouwkolonie.

¹⁾ Ook geleien. Zie het nr. van 20 Oct.

30 Maart. De heer S. H. Koorders, die ook in het „Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw” over Europeesche nederzettingen in de Tropen schreef, raadt speciaal de Minahassa voor een landbouwkolonie aan.

Het nummer van 13 April bevat het request aan de Regeering van den heer S. Kalff van Mei 1894, verzoekende dat de Oro-Oro-vlakte worde beschikbaar gesteld tot het nemen met medewerking der Regeering eener nadere proef van kolonisatie in Indië met Nederlandsche landbouwers, en de afwijzende beschikking daarop van 11 Februari 1895.

Wat de heer Kalff naar aanleiding van die beschikking in „de Amsterdammer” schreef, wordt in S. S. van 25 Mei overgenomen. De redactie voegde aan dat stuk eenige opmerkingen toe, o. a. deze, dat de Regeering, door aan de vereeniging S. S., na kennisname harer plannen, te vergunnen daarvoor eene geldloterij te houden, bewezen heeft geneigd te zijn mede te werken tot het nemen eener nieuwe, bezadigde, wel overlegde nieuwe kolonisatieproeve op kleine schaal, en dat de vereeniging het voornemen heeft „om 3 à 1 boerengezinnen regelrecht van het platte land in Nederland te verplaatsen naar onze kolonie,” teneinde na eenige jaren „te kunnen zien welke levenskansen de „boerderij” hier heeft.

Datzelfde nummer van S. S. bevat ook een uit het „Soer. Hbl.” overgenomen artikel van den heer Barthelds over „Gelijktelling met Europeanen en andere oorzaken van de toeneming van het Europeesche pauperisme en Christelijke verzorgingsgestichten,” met kantteekeningen van den redacteur van S. S.

29 Juni en 6 Juli. Bespreking van het hierboven vermeld kolonisatieplan in het Jang-gebergte van den heer van Gennep. Ten slotte zegt de redacteur naar aanleiding van v. G.’s naschrift, dat hij wat anders beoogt, „d. i. Indische en zoo mogelijk eenige Europeesche producten telen op den trant van den westerschen kleinen landbouw”, dat op zulke hoogvlakte bezwaarlijk zou gaan. Hij gelooft ook niet „dat de Indo-Europeaan zich in die koude en in die ijle lucht op zijn gemak zou gevoelen”, en wenscht voor zijne landbouwkolonie terreinen op eene hoogte van 1500 à 3000 voet.

3 Aug. „Van welk bedrag een kolonist leven kan.” Leerrijke opgave daaromtrent van een kolonist te Poespo.

10 Aug. (uit „de Ind. Merc.“) Dr. C. L. van der Burg betwijfelt of het telen van Europeesche groenten en veefokkerij voldoende zou zijn om aan eene kolonie als door den heer van Gennep gewenscht een bestaan te verzekeren.

In het nummer van 17 Aug. ontvouwt Dr. van Lingen zijne meening over het in een gezond, eenigszins frisch klimaat op te richten „Landbouwdorp van Soerja Soemirat“. „Het is bestemd voor personen (liefst gezinnen) van Europeeschen of Indo-Europeeschen landaard, van welke op grond van hun verleden kan ondersteld worden, dat zij zich met vollen ernst op de voor hen nieuwe taak zullen toeleggen.“ Hulp van inlanders zal slechts bij uitzondering worden toegelaten. Bronnen van bestaan zullen zijn: tuinbouw, landbouw, ooftteelt ¹⁾, veeteelt en het houden van pluimgedierte. Er zal gezorgd worden voor landbouwcrediet ²⁾, werkverschaffing, inkwartiering van weezen en kostkinderen, gestreefd naar immigratie van eenige Nederlandsche landbouwers, tuin- en ambachtslieden om tot leiding en voorbeeld te strekken. Vervolgens schetst Dr. v. L. welke zegenrijke gevolgen van het Landbouwdorp te wachten zijn voor arbeidzoekende gezinnen en jongelieden, en eindigt met hulp en steun in te roepen van zijne landgenooten in Indië en in Nederland en aan te geven hoe hij meent dat die zou kunnen worden verleend. De Regeering verleende medewerking door toestemming te geven tot het houden eener geldloterij, uit welke de Vereeniging f 90.000 hoopt te verkrijgen. Maar die som moet zoolang mogelijk als bedrijfskapitaal dienst doen en voor het bovendien benoodigde is meerdere hulp noodig. Men leze zijn, naar ons voorkomt, wel doordacht, warm betoog, waarvan wij slechts het dor geraamte konden teruggeven.

In datzelfde nummer komt een uittreksel voor uit het derde jaarverslag der zoo nuttig werkende „Semarangsche Ambachts-school“ en eene waarschuwing om haar toch niet te verwarren met de „werkplaatsen van Soerja Soemirat,“ die bij voortduring velen in staat stellen een eerlijk stuk brood te ver-

¹⁾ En het conserveeren van vruchten. Zie S. S. van 30 Nov.

²⁾ Waarbij te letten zal zijn op de wenken door den heer Fokkens gegeven bij zijne voordracht over dat onderwerp in de vergadering van het Indisch Genootschap van 4 Februari jl.

dienen en waaromtrent het weekblad telkens bijzonderheden behelst.

In de nummers van 31 Aug. en 7 Sept. deelt Dr. v. L. het over het geheel gunstig luidend oordeel der Ind. pers over zijn plan mede en beantwoordt enkele opmerkingen, tevens zijne denkbeelden in eenige opzichten nader toelichtende. Z. o. het nr. van 21 Sept. Ook dat van 5 Oct. betreffende eene te Buitenzorg gehouden vergadering.

In het nr. van 14 Sept. betoogt de houtvester van der Haas de wenschelijkheid van „Kolonisatie in dienst der herbewouding“ ¹⁾, en beantwoordt (blijkens zijn uit de „Ind. Merc.“ overgenomen brief) de heer van Gennep het boven vermelde schrijven van Dr. v. d. Burg.

In de nrs. van 21 en 28 Sept., 5 en 12 Oct. wordt herinnerd aan hetgeen de bekwame A. J. W. van Delden een twintigtal jaren geleden in zijn bekend werk: „Blik op het Indisch Staatsbestuur“ schreef over inlandsche kinderen, landbouw- en ambachtscholen, over eene landbouw-inrichting, speciaal om de kinderen uit de weeshuizen tot landbouwers op te leiden en hen in de gelegenheid te stellen later landbezit te verkrijgen.

Het nummer van 9 November bevat: 1°. een uit „Sta pal! weekblad gewijd aan de toepassing der beginselen van den Oranjabond van orde“ overgenomen artikel, waaruit van instemming met Dr. van L.'s plan tot stichting van een „Landbouwdorp“ blijkt. In een noot herinnert Dr. v. L. wat eigenlijk zijn bedoeling is ²⁾: „Op Java op eenige plaatsen proeven te nemen met den kleinen landbouw; proeven, waaraan zoowel Indië als 't moederland deelneemt, om daarna te zien in hoeverre de „Buitenbezittingen“ ruimte voor immigranten aanbieden. Een stroom van immigranten naar Java te lokken zou dwaas, ja misdadig zijn.“

2°. het volgende bericht: „Dr. W. van Lingen is voor één jaar van zijn dienstwerk als predikant te Semarang ontheven, teneinde hem in de gelegenheid te stellen als president van de

¹⁾ Z. daarover meer in de nrs. van 12 en 19 Oct.

²⁾ We nemen die woorden over om duidelijk te doen zien welke die bedoeling is.

te Semarang gevestigde vereeniging Soerja Soemirat tijdelijk zich geheel te wijden aan de verwezenlijking van het denkbeeld om een landbouwstichting in het leven te roepen tot opleiding van geziinnen en vooral van kinderen in den kleinen landbouw, met het doel om voor de Indo-Europeesche maatschappij in die richting een middel van bestaan in het leven te roepen."

"Dit bewijs van vertrouwen", zoo voegt de redactie er bij, ¹⁾ "aan hem en zijne vereeniging door de Hooge Regeering geschonken, mag hem wel een prikkel zijn tot dubbele krachtsinspanning."

Die beschikking der Regeering werd in eenige Indische bladen besproken. Dit gaf Dr. v. L. aanleiding in het nummer van 23 November te waarschuwen tegen te hoog gespannen verwachtingen.

In het Nr. van 12 Januari 1896 wijst Dr. v. L. er op dat een der hoofdoogmerken bij de stichting van het Landbouwdorp moet zijn het verkrijgen eener doelmatige "Weezen-verpleging in het huisgezin."

In het 2de blad van 15 Februari jl. komt een uitvoerig stuk voor van "Momus, Landbouwkoloniën in Indië." Momus is niet erg voor "landbouwgestichten", hoofdzakelijk bestemd voor het opnemen van weeskinderen, maar, tot tegengang van het toenemend pauperisme, zeer warm voor het stichten van wezenlijke landbouwkoloniën voor in Indië aanwezige Europeanen van heelen of halven bloede, en geeft tal van wenken, welke gewis door Dr. van Lingen en zijne medestanders niet onopgemerkt zullen worden gelaten ²⁾.

Op die wijze gaat Dr. van Lingen voort zijne denkbeelden

¹⁾ En van instemming met zijn plan, voegen wij er bij, vooral ook na lezing van hetgeen hij daarover nog mededeelt in S. S. van 22 Februari jl.

²⁾ Ten bewijze hoe de redacteur van Soerja Soemirat voortdurend let op belangrijke publicaties in Nederland, worde er op gewezen dat Dr. v. L. in ditzelfde nummer een uitstekend overzicht geeft van het zoo hoogst belangrijk, in December l.l. verschenen Nutsrapport over «het vraagstuk der Armverzorging» en daaraan eenige opmerkingen toevoegt.

Het blad wijdt ook een warm woord aan de nagedachtenis van

gestadig nader te ontwikkelen, en de lezers van zijn blad op de hoogte te houden van wat anderen daarover en over de kolonisatiequaestie in 't algemeen of daarmede in verband staande punten schreven.

Moge hij ons weldra kunnen mededeelen dat een aan alle redelijke eischen voldoende terrein gevonden is; dat dit gereed gemaakt en van de noodige gebouwen voorzien is om met de kolonisatieproeve een aanvang te kunnen maken; dat eenige daarvoor, na nauwkeurig onderzoek geschikt geachte personen, zich bereid hebben verklaard zich aldaar als kolonisten te vestigen; dat alle voor het welslagen der zaak noodig geachte regelingen getroffen zijn, de noodige geldmiddelen voorhanden zijn, enz., enz.

Van harte hopen wij dat hij in zijn edel pogen zal slagen.

Eene kolonisatie als door hem voorgestaan kan onzes inziens tot groot heil strekken der Indo-Europeërs en der hulpbehoevenden onder de in Indië geacclimatiseerde Europeanen en tevens tot ontwikkeling van Indië, tot het in cultuur brengen van tot nog toe ongecultiveerde gronden bijdragen.

Tegen dergelijke kolonisatie gelden geen der bezwaren, welke wij in onze vroegere artikelen meenden te moeten opperen tegen kolonisatie in het groot met Nederlanders in de tropen, tegen welke wij gezind blijven.

Wat thans de heer Pyttersen voor Suriname, de heer van Lingen voor Java voorstelt, is heel wat anders. Met beider voorstellen kunnen wij, in 't algemeen gesproken, medegaan. Op de vroeger geopperde bezwaren wordt dan ook thans niet teruggekomen en wij besluiten met het uiten van den wensch, dat beiden weldra vruchten van hun pogen zullen mogen zien.

Maart 1896.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

wijlen den gepensioneerden Inspecteur van het lager onderwijs in Indië J. M. Rosskopf, die ruim veertig jaren zijne zorgen aan dat onderwijs, en dat wel op uitstekende wijze, wijdde.

Konden wij thans slechts op een deel van den rijken inhoud van het blad de aandacht vestigen, wij vertrouwen genoeg te hebben gezegd om te doen zien dat het verdient gelezen te worden door allen die zich voor de koloniale zaak interesseeren.